

TRT Repertuar Arşivine Giren Trabzon Yöresine Ait Türkülerde Kadın Algısı¹

Tuğcan Yılmaz², Sercan Kondioğlu³, Arslan Ardiç⁴, Emre Uzun⁵, Cihan Büke⁶, Zühal Dinç Altun⁷

Makalenin Türü: Araştırma Makalesi

Özet

Bu araştırmanın amacı TRT Türk Halk Müziği Repertuar arşivine girmiş Trabzon yöresine ait kırık havalarda kadına ilişkin algının incelenmesidir. Bu araştırma nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmış olup 102 Trabzon türküsüne ait sözler doküman analiz yöntemi ve içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Kadın temasının anlatılı özelliklerinin benzer ve farklı yönleri ele alınarak kadına yüklenen roller, statü ve duygu durumu açısından ele alınarak analiz edilmiştir. Tema ve kategoriler genelden özele doğru tümdengelim yol izlenerek veriler tablolar halinde sunulmuştur. Araştırmanın bulgularına göre; incelenen türkülerde 46 şiddet içerikli eser, 18 şiddet ve övgüyü aynı anda içeren eser, 10 övgü içeren eser ve 28 kadınla ilgili söz içermeyen eserden oluştuğu görülmektedir. Şiddet ifadelerinin ağırlıkta olduğu ve sözel şiddet, cinsel şiddet, fiziksel şiddet, sosyal şiddet ve psikolojik şiddet unsurlarının yer aldığı görülmektedir. Olumlu olarak ise; fiziksel görünüm üzerinden sevginin güzelliği övülmüştür. Bu makale ile birlikte; rol model sayılabilen bestecilerin örnek kişi olmaları gerektiği ve topluma kazandırdığı eserlerde, daha yapıcı, birlik, beraberlik, kardeşlik, iyi niyet, övgü gibi daha güzel duyguları, kadınlara nasıl davranılması gerektiği gibi sözleri eserlerinde bulundurmaları gerektiği önerilmektedir. Bu bestecilerin kadına şiddet içerebilecek sözleri eserlerinde kullanmamaları, daha önce yazılmış eserlerin TRT ve diğer müzik kurumlarına kabulünde ciddi bir denetleme sürecinden geçilmesi gerektiği önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: TRT, Repertuar, Türkü, Kadın, Şiddet, Övgü.

Perception of Women in Folk Songs from the Trabzon Region in the TRT Repertoire Archive

Abstract

The aim of this research is to examine the perceptions of women in the broken airs of the Trabzon region that have entered the TRT Turkish Folk Music Repertoire archive. This research was designed within the framework of a qualitative research approach, and the lyrics of 102 Trabzon folk songs were analysed using the document analysis method and content analysis methods. Similar and different aspects of the narrative features of the woman theme were discussed and analysed in terms of the roles assigned to women, status, and emotional state. Themes and categories are presented in tables by following a deductive method, namely, a general-to-specific method. According to the findings of the research, the folk songs examined comprise 46 works containing violence, 18 works containing violence and praise at the same time, 10 works containing praise, and 28 works containing no words about women. Expressions of violence are predominant, and elements of verbal, sexual, physical, social, and psychological violence are included. On a positive

¹ Bu çalışma ICCE 2024 (XII International Conference on Critical Education) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Trabzon Üniversitesi, s.muhammed61@hotmail.com, ORCID: 0009-0000-5495-8220

³ Yüksek Lisans Öğrencisi, Trabzon Üniversitesi, sercan_kondiloglu23@trabzon.edu.tr, ORCID: 0009-0006-3919-4588

⁴ Yüksek Lisans Öğrencisi, Trabzon Üniversitesi, arslanardic@gmail.com, ORCID: 0009-0006-8225-4240

⁵ Yüksek Lisans Öğrencisi, Trabzon Üniversitesi, emre---uzunnn@hotmail.com, ORCID: 0009-0006-5473-9021

⁶ Yüksek Lisans Öğrencisi, Trabzon Üniversitesi, cihan.buke@gmail.com, ORCID: 0009-0000-8930-3769

⁷ Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi, zdincaltun@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3122-5160 (Sorumlu Yazar/Corresponding Author)

note, the beauty of the lover was praised through her physical appearance. This article suggests that composers who can be considered role models should include more constructive, better feelings such as unity, solidarity, brotherhood, goodwill, and praise, and words such as how women should be treated in their works. It is suggested that these composers should not use lyrics that may contain violence against women in their works and that a serious inspection process should be passed before the acceptance of previously written works to TRT and other music institutions.

Keywords: TRT, Repertoire, Folk Song, Women, Violence, Praise.

1. GİRİŞ

Her toplumun bir kültürü vardır. Kültür; toplumların yaşayış şekillerini, manevi miraslarını vb. birçok olguyu içinde barındıran geniş bir kavramdır. Gelecek kuşaklara aktarımından dolayı kültürün toplumu etkilediği aşikârdır. Ancak toplumların değişiminin de kültürü etkileyebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Arslanoğlu'na (2013) göre kültürün iki anlamı vardır. İlki büyüme gelişme anlamlarında kullanılmakla birlikte diğer anlamı ise "kült" kelimesiyle ilintilidir. Kült kelimesi anlamsal olarak tören, düğün, dram gibi tüm hareketlerin bütününe söylenilebilmektedir. İnsan yaşamının önemli evreleri olan; doğum, ölüm, evlilik vb. anlar törenlerle taçlandırılır. Eğer bu törenler olmazsa hayatın anlamsız olacağı düşünülür. Toplu yenilen yemek ziyafetleri gibi günlük olaylarda da törenler yapılabilir.

Bu törenlerin olmazsa olmazı ise müziktir. Gerek eğlence gerek dinsel bağlamda müzik bu törenlerde sıkça karşımıza çıkmaktadır. Düğünlerde eğlence müziği, ölümlerde ağıt olarak karşımıza türküler çıkmaktadır. Akın'a (2018) göre, kültürün aktarımı ve inşasında müzik, ritüeller kadar önemli bir yer tutmaktadır. Müzik; ezgi ve ritim gibi öğeler aracılığıyla bilişsel ve işitsel alanla birlikte duyuşsal alana da hitap ettiğinden bilginin hatırlanması ve aktarılmasına katkı sağlar.

Yücel (2011) Türk halk müziğini yapısal açıdan iki grupta ele alarak şu ifadelerde bulunmuştur:

"Belli bir ölçü içinde düşünülmeyen ve tartım olarak serbest icra edilen türküler için çoğunlukla uzun hava tabiri kullanılır. Uzun havalar doğaçtan, konuşur gibi resitatif bir şekilde okunurlar ve Türkiye'nin ayrı bölgelerinde değişik isimler altında bilinirler. Bozlak, Maya, Garip, Kerem, Hoyrat, Divan, Kesik, Yanık, Müstezat, Aydest, Türkmeni ve Ağıtlar vb. kırık havalar ise ölçüsü ve özel bir tartımı olan ezgilerdir. Kendine özgü bir ritmik dengeye sahiptir. Uzun Havalar gibi doğaçtan değildir. Belli kalıpları bulunur" (Yücel, 2011, s.3)."

Türk halk müziği; sanat kaygısı olmadan, sözlerin daha çok yaşanmış olaylardan alındığı, günlük olayları da içinde barındıran gerçek olguları bize yansıtan bir müzik türüdür. Arşivlenerek gelecek nesillere aktarılması planlanır. Türk halk müziğinin arşivlenmesi

konusundaki ilk adımlar cumhuriyetin ilanıyla birlikte Anadolu'da gerçekleşmiştir. Cumhuriyetin kurucu önderi Mustafa Kemal Atatürk kültürel faaliyetlerde önceliğin müzik derlemelerine verilmesini istemiştir. Bu istek üzerine derleme çalışmaları başlamıştır.

Alpyıldız (2012) araştırmasında, Darü'l Elhan ve Ankara Devlet Konservatuarı'nın yaptığı iki büyük derleme çalışması göze çarpar. Ankara Devlet Konservatuarı'nın yaptığı derleme çalışmalarında Muzaffer Sarısözen öncülük etmiş ve Darü'l Elhan'a göre daha nitelikli derlemeler yapılmıştır. Bu çalışmalar sonunda 10000'e yakın türkü derlenmiştir. Derlemeler sonucunda elde edilen bu türküler, radyo yayıncılığının başlaması ile birlikte yayınlanmaya başlamıştır. Türkülerin sistemli bir şekilde söylenmesi ihtiyacı doğmuş ve bu da yurttan sesler topluluğunun oluşturulmasını sağlamıştır, diyerek görüşlerini aktarmıştır.

Yazgan (2016) çalışmasında, Türkiye'de cumhuriyetin ilanıyla ortaya çıkan meselelerden biri de radyo yayınlarının yapılması olmuştur. Halkın eğitilmesini ve hoş vakit geçirmesini amaçlayan yöneticiler bir radyonun kurulması gerekliliği üstünde durmuşlardır. Dünyada ilk radyo yayınları 1920 yılında yapılmaya başlamıştır. Ülkemizde ise ilk yayınlar İstanbul ve Ankara radyolarında 1927'de yapılan deneme yayınları ile olmuştur. Kitlelere ulaşan ilk radyo yayını ise 28 Ekim 1927 yılında Ankara radyosunun kurulması ile olmuştur. Ankara'da radyonun kurulmasından sonra 1949 yılında İstanbul radyosu kurulmuştur. 1950 yılına gelindiğinde bölgesel radyo istasyonları açılmaya başlamıştır. İlerleyen zamanlarda bu istasyonların sayıları artmış ve kitlelere erişim daha kolaylaşmıştır. 1960 yılına gelindiğinde Televizyon faaliyetleri başlamıştır. 1964 yılında çıkarılan yasa ile TRT kamu tüzel kişiliği haline gelmiştir. Altmışların başında Anadolu'da radyo baskın haldeyken 1970 yılında yavaş yavaş televizyonun yaygınlaşmaya başladığını belirtmiştir.

Tekiner (2016) çalışmasında, seksenli yıllara gelindiğinde TRT çıkarılan bir yasa ile tarafsız bir kamu kurumu haline getirilmiştir. Televizyonun gelişmesi ve yaygınlaşmaya başladığı seksenli yıllarda ise ilk özel radyoculuk faaliyetleri de başlamıştır. Seksenlerin başında tek ve renksiz yayın yapan TRT, seksenlerin ortasından sonra ikinci bir kanal daha oluşturmuş ve renkli yayın yapmaya da başlamıştır. 90'lı yıllarda ilk özel televizyonlar kurulmuştur. 93 de çıkarılan yasa ile özel kanalların yasa dışı olması durumu ortadan kaldırılmıştır. Gelişen teknoloji ile birlikte karasal yayının yanında uydu yayınları da yapıldığını belirlemektedir.

2000 yılına gelindiğinde TRT'nin kurumsal ve teşkilat yapılanmasında köklü değişimler yapılmış ve yayıncılık anlayışında televizyon ön plana çıkmıştır. Değişen kurumsal yapı kurumun daha hızlı ve verimli çalışmasını sağlamıştır.

Günümüzde TRT programlarını zenginleştirmiş hem televizyonda hem de radyoda yaptığı yayınların yanı sıra yeni medya olarak adlandırılan mecralarda da yayınlar yapmaktadır. İngilizce ve Arapça yayınlar sayesinde uluslararası bir tanınırlık seviyesine gelmiştir. Türk halk müziğinin korunması ve aktarılmasına katkı sağlamak amacıyla yarışmalar düzenlenerek TRT1 isimli kanalda yayınlar yapılmaktadır.

Türk halk müziği, halkın tüm yaşanmışlıklarını içinde barındırabildiği için içeriğindeki toplumsal sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Türkũlerin sözlerindeki ögeler toplumsal norm yaratabilmektedir. Olumlu sonuçları olabileceği gibi olumsuz sonuçlar da içerebilmektedir. Örneğın şiddet içerikli sözler, tekrar tekrar söylendikçe toplumsal bir norma dönüşebilir, sözel veya psikolojik şiddet içeriğiyle dinleyicisini olumsuz etkileyebilir ve rahatsız edebilir. Türk halk müziğinin arşivlenmesi konusunda önemli bir yeri olan TRT Kurumu, bu türkũlerin repertuara eklenmesinde önce notasını değerlendirmeye almakta ve akabinde söz denetimi yapılarak yayımlanabilir olanlar yayımlanmaktadır. Ayrıca bu konuda 14 Aralık 1983'te 18251 sayılı Resmî Gazete'de yayımladığı bildirinın 7. maddesinde; "Ezginin mana ve anlatım yönünden Anayasa'ya, kanunlara, genel ahlak anlayışına ve geleneklere aykırı olmaması" hakkında bir yönetmeliği de bulunmaktadır. Bu nedenle kurumlarda denetimden geçen türkũlerin içeriğinde bunlara aykırılık bulunmaması beklenmektedir. Ancak yapılan çalışmalar bunun tam aksini göstermektedir (Genç, 2006, Ulusoy Yılmaz, Keklik Kal ve Bayburtlu, 2021). Bu nedenle araştırmanın bu bölümünde şiddet ve türleri hakkında genel bilgi verilmeye çalışılmıştır.

1.1. Şiddet

TDK'ye göre şiddet; bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğinlik, sertlik anlamına gelmektedir. Şiddet, bireye veya toplumlara zarar veren olgulardan biridir. "Freud'a göre insanın iki temel içgüdüğü vardır: Biri cinsellik, diğeri saldırganlıktır" (Akbaş & Uyanık, 2016, s. 34). Freud'un bu yaklaşımına göre saldırganlık doğuştan gelen bir tepkidir. Sosyal medya platformlarının kullanımının artmasıyla birlikte 'şiddet' unsurları daha net bir şekilde gözlemlenebilmeye başlanmıştır. Birçok farklı sebepten ötürü insanlar şiddete başvurmaktadır. Yiğitcan'a (2013) göre, Türk kültüründe şiddeti normalleştiren değerler bulunmaktadır. Ataerkil yapıdan dolayı töreler, kan davaları, namus cinayetleri bunlara örnektir. Ünlü, Bayram, Uluyağcı ve Uzoğlu-Bayçu (2009) çalışmalarında; "fiziksel şiddet,

psikolojik şiddet, sözel şiddet, sosyal şiddet, cinsel şiddet” (s. 99) olarak kadına yönelik şiddeti türlerine ayırmışlardır.

Fiziksel Şiddet: Kadına yönelik şiddet bağlamında sık görülen bir türdür. Amaç fiziki olarak zarar vermektir. “vurma, tokat atma, itme, kol bükme, herhangi bir aletle yaralama, sağlıksız koşullarda yaşamaya zorlama vs. gibi hareketleri içermekte ve öldürmeye kadar uzanan çok geniş bir kapsama alanı bulunmaktadır” (Karal & Aydemir, 2012, s. 22). Fiziki şiddete davet içeren cümleler de fiziksel şiddet türüne örnek olabilir.

Psikolojik/ Duygusal Şiddet: Fiziksel şiddetten farkı, duygulara zarar veren bir şiddet türüdür. Dolayısıyla gözle görülür değil, kişinin duygu kırıklığından anlaşılabilen bir şiddet türüdür. Ünlü vd. (2009) çalışmalarında psikolojik şiddeti: “küçümseyici sözler, korkutma, duygu sömürüsü yapma, katı kurallar koyarak baskı yapma, konuşmama, surat asma, kendini ifade etmesini engellemek” (s. 100) olarak ifade etmişlerdir.

Sözel Şiddet: Bazı araştırmacılar tarafından psikolojik şiddetten pek ayrılmayan sözel şiddet ufak farklılıklarla psikolojik şiddetten farklı ele alınabilmektedir. Sözlü bir şekilde duygu kırıklığına yol açan şiddet türüdür. Ünlü vd. (2009) çalışmalarında sözel şiddeti “hakaret etmek, tehdit etmek, aşağılayıcı sözler, suçlamak, genellemek, laf atmak” (s. 100) olarak ifade etmektedirler. Beddua etmek de sözel şiddet türüne örnek olabilir.

Sosyal Şiddet: Kadının sosyal ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen şiddet türüdür. Ünlü vd. (2009) çalışmalarında sosyal şiddeti “kadının evden çıkmasına izin vermemek, sosyal ilişkilerini kısıtlamak, başkaları önünde küçük düşürmek, kıskançlık bahanesiyle sürekli kontrol altında tutmak” (s. 101) olarak ifade etmektedirler.

Cinsel Şiddet: Cinsel şiddet denilince akla taciz, tecavüz, cinsel içerikli sözler gelebilmektedir. Karşı tarafın rızası olmadan kişiye cinsel istismar yapılan şiddet türüdür. Ayrıca pedofili de cinsel istismardır. Ünlü vd. (2009) cinsel şiddeti “cinsel içerikli imalar yapma, istemediği halde ilişkiye zorlamak” (s. 100) olarak ikiye ayırmışlardır.

Akbaş ve Uyanık’a (2016) göre, kadına şiddet genelde kadına fiziksel şiddet olarak düşünülmektedir. Kadına yönelik şiddet araştırmalarında, genellikle kadınların yakınları tarafından saldırılara uğradığı görülmektedir. Kadınların karşı karşıya olduğu tek şiddet türü ‘fiziksel’ değildir. Sözel, fiziksel ve psikolojik şiddet; sıklıkla kadınlara uygulanan şiddet türlerine girmektedir.

1.2. Cinsel Şakalar

Cinsiyet içerikli mizah anlayışı, her ne kadar adında mizah kelimesi geçse de bir şiddet unsuru olarak algılanabilmektedir. Genellikle kadına yönelik olan bu tarz söylemlerde küfrün ve bel altı mizahın meşrulaştırılmaya çalışıldığı söylenebilir. Gültekin (2023)'e göre, cinsiyetçilik içeren şakalar ve benzer söylemler; "cinsiyetçi mizah" olarak isimlendirilmektedir. Genellikle kadınlardaki biyolojik farklılıklar üzerinden yapılan cinsiyet içerikli şakalar cinsiyetçi mizah adı altında geçmektedir. Cinsiyet içerikli şakaların %90 kadarının kadınlara yönelik olduğu görülmektedir. Cinsiyetçilik kavramı; şahsın cinsiyetini hedef alarak maruz bırakıldığı ayrımcılığa verilen isimdir. Aşağılayıcı içerikler barındıran şakalara maruziyetin, hedef gruba karşı önyargının oluşmasına sebebiyet verebilmektedir. Ek olarak kadınların cinsiyetçi mizaha maruziyeti sonrası kognitif performanslarında olumsuz etkiler görüldüğü bilinmektedir.

Örneğin; bir cinsiyetin, diğer cinsiyete üstünlüğünü ifade eden söz ve davranışlar, "kadınlar araba kullanamazlar" gibi cinsiyetçilik barındıran şakalar bu mizah türüne örnektir. Ancak bu tarz şakalar, belli bir grubu güldürürken başka bir grup için psikolojik açıdan şiddet sayılabilmektedir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma; rol model sayılabilen bestecilerin örnek kişi olmaları gerektiği ve topluma kazandırdığı eserlerde, daha yapıcı, birlik, beraberlik, kardeşlik, iyi niyet, övgü gibi daha güzel duyguları, kadınlara nasıl davranılması gerektiği gibi sözleri eserlerinde bulundurmaları gerektiği düşünölmektedir. Bu nedenle bestecilerin kadına şiddet içerebilecek sözleri eserlerinde kullanmamaları, daha önce yazılmış eserlerin TRT ve diğer müzik kurumlarına kabulünde ciddi bir denetleme sürecinden geçilmesi önem arz etmektedir. Araştırmanın literatüre kazandırılması devlet kurumları tarafından yapılan denetlemelerde bu hususların daha dikkatli yapılmasına dikkat çekilmesi açısından da önemlidir.

1.4. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı TRT Türk Halk Müziği Repertuar arşivine girmiş Trabzon yöresine ait kırık havalarda kadına ilişkin algının incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır:

1. TRT Türk Halk Müziği Repertuar arşivine girmiş Trabzon yöresine ait türkũler hangileridir?

2. TRT Türk Halk Müziği Repertuar arşivine girmiş Trabzon yöresine ait türkülerde kadına ilişkin algılar nelerdir?

2. YÖNTEM

Bu araştırma nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmış olup 102 Trabzon türküsüne ait sözler doküman analiz yöntemi ve içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir.

2.1. Araştırma Deseni

Araştırmada, nitel bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, belgelerin anlamını derinlemesine anlamak ve araştırmacılara birtakım içgörüler sunmak amacıyla kullanılır. Wach'a (2013) göre, Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini özenli ve sistematik bir şekilde analiz etmek amacıyla kullanılan araştırma yöntemidir. Belgenin içeriği, güvenilirliği, yayınlanma tarihi gibi faktörler göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, belgelerin toplandığı kaynakların da dikkatlice incelenmesi gerekmektedir. Belge toplama sürecinde, araştırmacıların sistematik bir şekilde hareket etmesi ve belgelerin kapsamlı bir şekilde toplaması önemlidir (Kıral, 2020).

2.2. Örneklem

Araştırmanın veri seti, TRT Türk Halk Müziği Repertuar arşivine kayıtlı Trabzon yöresine ait türkülerden oluşmaktadır. Bu türkülere ait sözler, araştırmanın nitel analizine temel oluşturacak şekilde derlenmiştir. Verilerin güvenilir ve geçerli bir kaynak olan TRT arşivinden alınması, araştırmanın bilimsel dayanağını güçlendirmiştir.

Tablo 1. Trabzon Yöresine Ait Kırık Havalar

T1- AH DAğLAR SERİN DAğLAR	T52- İKİ DE BÚLBÚL BİR DEREDE ÖTÚŞÜR
T2- ALA ÇORAPLARI AYAğINA DAR İDİ	T53- İNDİM DEREEYE DAŞ BULAMADIM
T3- ALÇAK CEVİZ FİDESİ Ormanda Govuksula	T54- İSLANDI DA ÖTMEYİ KEMENÇEMUN TELLERİ
T4- ALİME'DİR KIZ SENİN ADIN ALİME	T55- İSTANBUL'UN ETİRAFİ METERİS
T5- ANAM BENİ VAY BENİ	T56- İŞTE GELDİM EKİM BÚKÜM
T6- ANAM VAY OLSUN BENİ	T57- KAHVECİLER KAHVE KOYAR FİNCANA
T7- ASMAM SENİN DALINDAN	T58- KAPISININ ÖNÜNDE YEŞİLLER PAZİLARI
T8- ATMA BENİ YABANA	T59- KAR YAğAYİ YAğAYİ
T9- AYAğINA YEMENİ	T60- KARŞI BERİ MEZERE
T10- AYNA AYNA ELLERE	T61- KAYALAR AŞAMAZSUN
T11- BEL BAğIMIN TOKASI	T62- KAZMA VURDUM ÇİMENE
T12- BEN AğLARIM EL GÜLER	T63- KEMENÇEMİN TELLERİ
T13- BEN BİR YÂRİN BAKIŞINA MAİLEM	T64- KUKO DALDAN AŞAğI
T14- BEN BURALI DEğİLUM	T65- MAÇKA YOLLARI TAŞLI
T15- BEN KEMENÇE ÇALAMAM	T66- MAÇKA'NIN YOLU TAŞLIK
T16- BİR ODA YAPTIRDIM HURMA DALINDAN	T67- MAYIS AYI GELENDE
T17- BİR YİğİT DÜNYADA KELEŞ GEZENDE	T68- MEKTUP YAZDIM ALASIN
T18- BİZİM KÖYÜN KIZLARI BAKARLAR AYNALARA	T69- MENŞURE DEDİKLERİ
T19- BİZİM YAYLA DÜZ GİBİ	T70- O SARI ÇEMBERUNİ
T20- BÖYLEDİR YAR BÖYLEDİR	T71- OF ÇAYKARA YOLLARI
T21- BURASI YAYLA YOLU	T72- ORMANDA ALACALAR
T22- ÇAYELİ'NDEN O YANİ Menşure Dedikleri	T73- OTUR DA KONUŞALIM
T23- ÇAYIRIM ÇAYIRIM KUŞ OLDUM UÇAYIRIM	T74- OY BENUM SEVDUCEğUM
T24- ÇIKTUK DÜZLERDEN DAğA	T75- OY ÇALAMADIM GİTTİ
T25- DERE SÜRER GAZELİ	T76- OYNAYIN KIZ OYNAYIN Derule Delderule
T26- DERENİN KENARINA SERECEğİM KİLİMİ	T77- ÖTÜYOR BÚLBÚLLER GELMEDİ BAđBAN
T27- DİRvana VURDUM UÇTI	T78- SABAH DAN KALKAR KIZLAR
T28- DİVANE AŞIK GİBİ DOLAŞIRIM YOLLARDA	T79- SARI KIZUN SAÇLARI
T29- DOLDURDUM FİLİKAMI	T80- SEN BU YAYLALARI YAYLIYAMAZSUN
T30- DUMAN ALDİ DAğLARA	T81- SEN BU YAYLALARI YAYLIYAMAZSIN
T31- DUMAN DERE YOKARI	T82- SİLME GÖZYAŞLARIMI DA GÖZLERİMDE
T32- DUMANIM DERELERE	KURUSUN
T33- E ÇAYKARA ÇAYKARA	T83- SOğUK SOğUK AKAYİ
T34- ENGELLER KOYMUYOR YAR SANA VARSAM	T84- SUYUN ALTINA TESTİ
T35- ESER BAHAR RÜZGÂRI Yunuslar Dizi Dizi	T85- ŞAPKAMIN TEREğİ DÜZ
T36- EVİ BEYAZ KİREÇLİ Yosma Kız	T86- TANIMADIN MI BENİ BEN ALİ'YİM
T37- EY FADİME'M NİÇÜN NİÇÜN	T87- TARLAYA EKTİM SOğAN
T38- EZELİDİR DELİ GÖNÜL EZELİ	T88- TERAZİ TARTAYİRUM
T39- FİNCANI TAŞTAN OYARLAR	T89- TERLEDİ YANAKLARIN YA ÇIKAR MENDİLİNİ
T40- GARŞIDAN GEL GÖREYİM	T90- TRABZON BOZTEPE'DE
T41- GEMİCİLER KALKALIM	T91- TRABZON'DAN ÇIKTIM UZUN YAZILAR
T42- GEMİLER GİRESUN'A	T92- TÜTÜNLÜK'TE HANELER
T43- GENE GELDİ YAZ BAŞI	T93- YAğMUR YAğAYİ YAğMUR
T44- GİZ SANA DEMEDİM Mİ?	T94- YAKTIN BENİ GÜZELİM
T45- GÖRDÜM SENİ UFAğIM	T95- YAN YANA OTURALIM
T46- GÜLHANIM DEDİKLERİ	T96- YAYLADIM KOYUNU
T47- GÜNEŞ ALİYİ GÜNEŞ	T97- YAYLANIN ÇİMENİNDE GELİR OTURUR
T48- HA BU YALAN DÜNYADAN	T98- YAYLANIN ÇİMENİNE KUZU YAYILIR
T49- HA BURADAN GÖRÜLÜR	T99- YENİ YAPTIM EVİMİ
T50- HADİ GİDELİM ÇORTTAN	T100- YİNE GELDİ YAZ BAŞI
T51- HASTA OLDUM DERE DUNE	T101- YOL GİDER Mİ GİDER Mİ?
	T102- YÜKLEDİM KIRATIMA

2.3. Veri Toplama Süreci

Verilerin toplanmasında, seçilen türkülerin sözleri birer doküman olarak değerlendirilmiş ve doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu süreçte, her türkü metni dikkatle incelenerek analiz edilmiştir.

2.4. Veri Analizi

Araştırma verilerinin analizinde Altheide'nin (1996) analiz yöntemi benimsenmiştir. Dokümanlarda dâhil edilecek kriterleri belirleme, doküman ve veri toplama, temel analiz alanlarını belirleme, dokümanı kodlama; doğrulama, analiz etme. İlk olarak türkü sözleri transkripte edilmiş ve araştırmacılar tarafından içinde kadın ile ilgili ifade içermeyenler ayıklanmıştır. Ardından türkü sözleri satır satır taranmış ve kadın ile ilgili ifadeler tespit edilmiştir. Belirlenen ifadeler, ortak anlam grupları altında birleştirilerek kategoriler (kadına şiddet içeren, kadına övgü içeren, kadına şiddet ve övgüyü birlikte içeren, kadına şiddet ve övgü içermeyen) oluşturulmuştur. Bu kategoriler altındaki temalar, cümlelerdeki kadın ifadelerinin anlamları dikkate alınarak, birbirinden bağımsız beş araştırmacı tarafından belirlenmiştir. Örneğin, kadına yönelik şiddet içeren ifadeler, hangi şiddet türüne ait oldukları göz önünde bulundurularak sınıflandırılmış ve temalar bu şekilde oluşturulmuştur. Daha sonra araştırmacılar oluşturdukları listeleri bir araya getirmiş benzer ve farklılıklar açısından gözden geçirerek temaların son hali oluşturulmuştur. Oluşturulan listeler araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak için iki alan uzmanı tarafından ayrı ayrı değerlendirilmiş. Uzmanlar arasındaki uyumu ölçmek için Miles ve Huberman'ın (1994) önerdiği formül kullanılmış ve uyum oranı hesaplanmıştır. Uyum oranı %82'in üzerinde bulunmuştur. Elde edilen temalar, literatürde farklı araştırmalarda ele alınan şiddet türleri ile karşılaştırılarak analiz edilmiştir ve veriler yorumlanmıştır.

1. BULGULAR

Türkülerin sözlerindeki içerik, duygu ve konular derinlemesine incelenmiş, kültürel, coğrafi, yöresel ağız ve söylemler açısından değerlendirilmiştir. Bu aşamada elde edilen bulgular, Trabzon yöresine ait halk müziği türkülerinin tematik yapısı hakkında önemli bir perspektif sunacaktır.

Tablo 2. Kadına ilişkin ifadelerinin genel değerlendirmesi

	Türkü kodları	f
Şiddet içerikli eserler	T2-T3-T4-T8-T10-T11-T14-T21-T24-T30-T32-T33-T37-T40-T42-T43-T44-T46-T47-T48-T49-T50-T53-T54-T59-T62-T63-T68-T70-T72-T82-T83-T84-T85-T87-T88-T89-T90-T94-T95-T96-T98-T99-T100-T101-T102	46
Şiddet& övgüyü aynı anda içeren eserler	T1-T5-T6-T7-T9-T15-T19-T20-T22-T23-T25-T29-T36-T45-T51-T67-T69-T97	18
Övgü içeren eserler (Şiddet veya övgü içermeyen) sıradan sözlü eserler	T26-T34-T38-T52-T57-T58-T60-T65-T73-T79 T12-T13-T16-T17-T18-T27-T28-T31-T35-T39-T41-T55-T56-T61-T64-T66-T71-T74-T75-T76-T77-T78-T80-T81-T86-T91-T92-T93	10 28
TOPLAM		102

Tablo 2’den de anlaşılacağı üzere 102 türkünün sözlerinde kadına ilişkin sadece 10’unda övgü, 28’inde ise şiddet veya övgü içermeyen ifadeler yer aldığı görülmektedir. 102 türkünün 46’sında şiddet 18’in de ise şiddet ve övgünün aynı anda kullanıldığı ifadeler olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda toplam 64 türkü sözünde kadınla ilgili şiddet içerikli ifadeler yer almaktadır.

Türkülerde yer alan kadına ilişkin şiddet içerikli ifadeler tablo 3’te detaylı bir şekilde yer almaktadır.

Tablo 3. Kadına ilişkin şiddet içerikli ifadeler

Bulgunun türü	Bulgudaki ifadenin içeriği	Türkülerin kodları	f
Sözel Şiddet	Laf atma	T2-T9-T19-T22-T30-T32-T37-T42-T46-T49-T53-T54-T69-T82-T83-T87-T95	17
	Hakaret	T21-T36-T40-T44-T47-T59-T83-T85-T88-T97-T98	11
	Beddua	T7-T25-T37-T44-T48-T49-T82-T89-T97-T100	10
	Aşağılayıcı	T2-T4-T6-T33-T70-T87-T89-T102	8
	Tehdit	T2 -T36-T47-T97-T101	5
	Genelleme	T4-T10-T23-T53	4
	Suçlama	T2-T89-T102	3
Psikolojik Şiddet	Duygu sömürüsü	T1-T3-T4-T8-T11-T14-T30-T36-T43-T47-T48-T49-T50-T63-T67-T68-T72-T83-T88-T89-T90-T94-T99	23
	Küçümseme	T6-T9-T22-T24-T33-T44-T67-T89-T96	9
	Baskı	T8-T9-T19-T32-T36-T84	6
Cinsel Şiddet	Cinsellik içeren söz	T3-T4-T9-T20-T21-T23-T29-T37-T45-T50-T69	11
	Pedofili	T59-T62-T102	3
Sosyal Şiddet	Sosyal ilişkileri kısıtlama	T6-T15-T30	3
	Küçük düşürmek	T4	1
Fiziksel Şiddet	Fiziki şiddet içerikli söz	T59-T72-T102	3
Övgü	Övgü içerikli söz	T1-T5-T6-T7-T9-T15-T19-T20-T22-T23-T25-T26-T29-T34-T36-T38-T45-T51-T52-T57-T58-T60-T65-T67-T69-T73-T79-T93-T97	29

Tablo 3'ten de anlaşılacağı üzere sözel şiddet türündeki laf atma içerikli sözlerde; söylenen sözler övgü gibi görülse de kadınlar tarafından rahatsız edici olabileceği varsayılabilir. Bulgularda; cinsellik, aşağılama, küçümseme, suçlama ve övgüyü de içeriğinde barındırabilen ifadeler rastlanmıştır. T2 kodlu türküde söz yazarı; “söyle bana sevdiğim sevdaların kaç dane” diyerek sevdiği kadının birçok sevdası olabileceğini ima ederek suçlamakta ve kaç tane olduklarını sormaktadır. T9, T32, T87 kodlu türkülerde söz yazarları; “olsun kollarım kemer o incecik bellere” ve “hep mi güzel oluyor senin annenden doğan” diyerek övgü gibi görülen ancak bir çeşit laf atma şaka gibi görülebilmektedir. Cinsel şakaların da kadına sözel/psikolojik şiddet ifadesi olarak varsayıldığı ilgili alan yazında belirtilmiştir. T9 kodlu türküde söz yazarı; “geldun elli yaşına duriyisin kız gibi” diyerek yine övgü görüntüsü olan ancak bahsi geçen kadına yaşının iyice ilerlediğini söylemesi olumsuz bir ifade olarak yer almaktadır. T37 kodlu türküde söz yazarı; “ander kalsın koyunların yeter oldi oyunların” diyerek hem yöresel bir beddua etmiş hem de “bana yaptığın oyunların yetti artık” gibi bir söz ile laf atmış olabileceği düşünülmektedir. T42 kodlu türküde söz yazarı; “kurban o fidan boya yürürken sallanıyü” diyerek cinsel bir imada bulunarak laf atmış olabileceği düşünülmektedir. T49 kodlu türküde söz yazarı; “nereye açık başlı hani ya senun fesun” diyerek bahsi geçen kadının saçının açıklığına laf atmış olabileceği düşünülmektedir. T54 kodlu türküde söz yazarı; “kalıba mı döktürdün ha bu zenne belleri” diyerek bahsi geçen kadının belinin kabaca kıvraklığına laf atmış olabileceği düşünülmektedir. T83 kodlu türküde söz yazarı; “kız sana vurulanın dertleri tükenür mi” ve “neyleyim böyle yâri bırakıp da gideyi” diyerek duygu sömürüsü olarak da algılanabilecek şekilde laf atmış olabileceği varsayılmaktadır. T95 kodlu türküde söz yazarı; “alışveriş edeyi gözleriyle gaşları” diyerek suçlama olarak da algılanabilecek şekilde gözlerinin sürekli başka erkeklerde olduğu imasında bulunarak laf atmış olabileceği varsayılmaktadır.

Sözel şiddet türündeki hakaret içerikli sözlerde; genellikle yöresel kötü söz içeren ifadeler saptanmıştır. T21, T44 kodlu türkülerde; “seni gâvurun gızı”, T36 kodlu türküde “o evdeki yosmadan”, T40 kodlu türküde; “senin gibi zalime”, T47 kodlu türküde, “domuzun gızı... zalimin gızı...”, T54 kodlu türküde “seni zalimin kızı”, T85 kodlu türküde “seni hainin gızı”, T98 kodlu türküde “sallan yosmanın kızı” denilerek açıkça hakaret içeren ifadeler kullanılmıştır. T83 kodlu türküde “kağurun kığağızı” sözüyle yöresel ağızda “gâvurun kızı” ifadesi yer almaktadır. T88 kodlu türküde söz yazarı; “sen ne hıyanet yarsun” diyerek bahsi geçen kadın için hain ifadesi kullanılmıştır. T97 kodlu türküde söz yazarı; “bu gaybana sevdaluk” diyerek “kötü yakışsız olan” anlamlarına gelen ifade kullanmıştır.

Sözel şiddet türündeki beddua içerikli sözlerde; kötü dileklerde bulunulan ifadeler saptanmıştır. T7 ve T37 kodlu türkülerde; “ander kalsın” sözüyle yöresel beddua ifadesi saptanmıştır. T25 kodlu türküde; “gız babandan sorulsun” diyerek bahsi geçen kadının babasına kötü dileklerde bulunduğu saptanmıştır. T44 kodlu türküde söz yazarı; “evinde can kalmasın tavuklara varınca” diyerek evde bulunan tüm canlıların ölmesi gibi kötü bir dilekte bulunduğu saptanmıştır. T49 kodlu türküde söz yazarı; “gün boyunca ağlayıp da yiyesun gözyaşını” diyerek bahsi geçen kadının gözyaşlarının ağzına girecek kadar çok olması gibi kötü bir dilekte bulunduğu saptanmıştır.

Sözel şiddet türündeki aşağılama içerikli sözlerde; kadını hor görme, aşağı ve eksik görme gibi şiddet içerikli ifadeler saptanmıştır. T2 kodlu türküde söz yazarı; “alacağum gız seni derd ile zulüm ile” diyerek, bahsi geçen kadının dert ve zulüm getirdiği ancak yine de ona talip olduğunu söylediği sözel şiddet ifadesi saptanmıştır. T4 kodlu türküde söz yazarı; “Alime’nin samanlıktır sarayı” diyerek Alime isimli kadının sarayının samanlıktan ibaret olduğunu söyleyerek aşağılandığı saptanmıştır. T33, T70 ve T89 kodlu türkülerde söz yazarları; “Çok da güzel deyilsun” ve “gitti güzellukların kapı açık uyursun” ifadelerinde bahsi geçen kadınların fiziki olarak aşağılandığı saptanmıştır. T87 kodlu türküde söz yazarı; “kız ben seni alırım liralara saya saya” ifadesiyle bahsi geçen kadının parayla satın alınabilecek bir şey gibi gösterilerek aşağılandığı saptanmıştır. T102 kodlu türküde söz yazarı; “neyleyim böyle yâri dar günümde yaramaz” ifadesiyle bahsi geçen kadının zor günlerde “bir işe yaramaz” ifadesiyle aşağılandığı saptanmıştır.

Sözel şiddet türündeki tehdit içerikli sözlerde; kadınlara söylenen tehdit ifadelerine rastlanmıştır. T2 kodlu türküde söz yazarı; “gız seni alamazsam muskalarım(hocalardır) kolay” diyerek muska/büyü yaptırarak onu elde edebileceğine dair bir ifade kullandığı görülmektedir. T36 kodlu türküde söz yazarı; “benden başka severse saramaz bohçasın” diyerek başkasıyla evlenemez diyerek tehdit içerikli ifadelerde bulunduğu saptanmıştır. T47 kodlu türküde söz yazarı; “keseceğum yolunu yar kapımızdan geçma... nuska yaparum sağa düşersun yataklara” diyerek, büyü ile hasta ederim seni ve yolunu keserim gözüme görünme ifadeleriyle tehdit ettiği saptanmıştır. T97 kodlu türküde söz yazarı; “bu gaybana sevdaluk goycak beni belaya”, T101 kodlu türküde söz yazarı; “alacaksın al beni sonra olursun pişman” diyerek tehdit içerikli söz olarak algılanabilecek ifadelerde bulunduğu varsayılmaktadır.

Sözel şiddet türündeki genelleme içerikli sözlerde; kadınları genelleme, tek bir kefeye koyma, kadınların geneline laf atma ögeleri saptanmıştır. T53 kodlu türkũde söz yazarının; “Habu cihanda kız gibi yoktur” sözüyle, kadınları genellediği saptanmıştır.

Sözel şiddet türündeki suçlama içerikli sözlerde; bahsi geçen kadınların suçlandığı ifadelerine rastlanmaktadır. T2, T89 ve T102 kodlu türkũlerde; “aldattın beni”, “Nerden öğrendin yârim adam aldatmasını” sözleriyle, bahsi geçen kadınların aldattıklarına dair suçlamalara rastlanmıştır.

Psikolojik şiddet türündeki duygu sömürüsü içerikli sözlerde; bahsi geçen kadınlara karşı duyguları kullanılarak isteklerini yerine getirmelerinin hedeflendiği ifadeler olabileceği varsayılmaktadır. T1 kodlu türkũde söz yazarı; “öldürürsen sen öldür kötũye kul eyleme” sözüyle bahsi geçen kadına “ne gelecekse senden gelsin yeter ki benimle ol” gibi bir ifadenin yer aldığı saptanmıştır. T3 kodlu türkũde söz yazarı; “anan vermedi seni de benim gibi yoksula”, T4 kodlu türkũde söz yazarı; “vallah billah kıyarım ben canıma”, T11 kodlu türkũde söz yazarı; “alacaksan al beni ben usandım bu candan” sözlerinde duygu sömürüsü ifadelerine rastlanmaktadır. T14 kodlu türkũde; “yarum senin yüzünden yedum bıçak yarasi” sözüyle kavuşamamayı bıçak yarasına benzetme ifadesi yer almaktadır. T36 kodlu türkũde söz yazarı; “eloğluna varıp da beni ipe asma kız” diyerek başkasına varırsa idam edilmiş gibi hissedeceği ifadesine başvurmuştur. T50 kodlu türkũde; “kötũ müyũm hiç yoktan” sözüyle bir duygu sömürüsü ifadesine rastlanmıştır. T68 kodlu türkũde söz yazarı; “ağzım dilim kurudu ben sana yalvaralı” diyerek bahsi geçen kadına defalarca kez yalvardığını ama dönüş alamadığını söylemektedir. T99 kodlu türkũde söz yazarı; “olmaz böyle sevdalık ya al beni ya vazgeç” diyerek bahsi geçen kadının onunla evlenmeyecekse ayrılması gerektiğini ifade etmektedir.

Psikolojik şiddet türündeki küçũmseme içerikli sözlerde; bahsi geçen kadınların küçũmsendiđine dair bulgulara rastlanmaktadır. T6 kodlu türkũde; “Zavallı Fadime’ye”, T9 ve T33 kodlu türkũde; “Çok da güzel değilsin” gibi küçũmseyci sözlere rastlanmaktadır. T44 kodlu türkũde; “almam seni diyisin bekâr mı duracasın” sözüyle bahsi geçen kadının bekâr oluşunun küçũmsendiđi ifadeye rastlanmaktadır.

Psikolojik şiddet türündeki baskı içerikli sözlerde, bahsi geçen kadınların çeşitli sebeplerden baskılandığına dair bulgulara rastlanmaktadır. T9 kodlu türkũde; “vermem seni ellere” sözüyle bir kısıtlama söz konusu olduğu varsayılmaktadır. T19 kodlu türkũde; “gece gel gündüz gelme en duyanda söz olur” sözüyle bahsi geçen kadının el âlem ne der mottosuyla baskılandığı düşünũlmektedir. T32 kodlu türkũde; “bir kız bir bekarundur almam diyebilir mi”

sözleriyle bekâr olan bir erkeğin istediği herhangi bir bekâr kadınla evlenebileceğini, bekâr kadınların almam diyemeyeceği ifadesi yer almaktadır. T84 kodlu türküde; “küçüğünü evlenirken de büyüğüne soracak” sözleriyle, evlenecek olan kadının önce büyüğünden izin alması gerektiğine dair bir baskılamının söz konusu olduğu varsayılmaktadır.

Cinsel şiddet türü içerikli sözlerde; 14 adet bulguya rastlanmıştır ve 3 tanesi pedofili içeriği sayılmaktadır. T3 kodlu türküde; “kızı kucaklanır mı”, T9 kodlu türküde; “çık dizimin üstüne”, T20 kodlu türküde; “yârin almış dizine” gibi ifadelerle rastlanmaktadır. T4 kodlu türküde; “alışmış liraya almaz parayı” sözleri Konya’ya ait *Halime’dir Kız Senin Adın Halime* isimli türküde de geçmektedir ve türkünün sözlerinde “gecesini bin beş yüze kestiler (sattılar)” demektedir. Bu yüzden bu sözdeki “alışmış liraya almaz parayı” ifadesinin de cinsel içerikli olduğu varsayılmaktadır. T21 kodlu türküde; “ilikleme yakarı kız sinelerin patlar... İstedim de vermedi çürüyüp de düşeler” sözleriyle bahsi geçen kadının göğüslerinin büyüklüğüne laf atmakta ve elde edemeyince “çürüyüp düşsünler” diyerek benim olamadıysan kimsenin olma gibi bir ifadenin yer aldığı görülmektedir. T29 kodlu türküde söz yazarı; “goynunda ne saklarsun da sevdiğim portakalı” diyerek portakalı metafor yoluyla göğüslere benzettiği ifadesine rastlanmaktadır. T59 kodlu türküde; “evlendirdiler beni on üç on dört yaşına”, T102 kodlu türküde; “on beş yaşında kızın sallanayı her yanı” sözlerine rastlanmaktadır. T62 kodlu türküde; “Allah beni kavuştur yârin güççüğüne” sözleriyle “küçücük” sıfatının pedofili ifadesi olabileceği varsayılmaktadır.

Sosyal şiddet türündeki ilişkilerini kısıtlama içerikli sözlerde; kadının baskılandığı ve kısıtlandığı ifadelerle rastlanmaktadır. T6 kodlu türküde; “bakma eller sözüne de güzelum aldanursun”, T15 kodlu türküde; “konuşamaz el ile(n)”, T30 kodlu türküde; “bakma başkalarına gümanın ben olayım” sözlerine rastlanmaktadır.

Sosyal şiddet türündeki küçük düşürme içeriğine örnek olarak T4 kodlu türküde; “Alime’yi samanlıkta bastılar şalvarını gül dalına astılar” sözleriyle, Alime isimli kadının uygunsuz bir şekilde yakalandığı imasıyla küçük düşürüldüğü varsayılmaktadır.

Fiziksel şiddet türündeki sözlerde; fiziksel şiddet içerikli ifadelerle rastlanmıştır. T59 kodlu türküde; “vur deysisun sevdani”, T72 kodlu türküde; “ben davrandum piçağa”, T102 kodlu türküde; “vursunlar ikimizi karışsın kanlarımız” sözleriyle fiziksel şiddet içerikli sözlerle rastlanmıştır.

Övgü türündeki sözlerde genellikle bahsi geçen kadınların fiziki güzelliğine dair olumlu sözler söylenmiştir. T1 kodlu türküde; “yar vuruldum vuruldum senin karakaşına” sözleriyle

karakaşlı sevgili övülmüştür. T5 kodlu türküde söz yazarı; “olayım güzeluma suyi gölden aliyi terketup gideceğüm aklum onda kaluyi” sözüyle “sevgilime kurban olurum” ifadesine ve aklının hep onda olduğuna dair sözlere rastlanmaktadır. T15 kodlu türküde; “sevdiğümün hasina vuruldum oyasına”, T20 kodlu türküde; “ciğerimin köşesi”, T25 kodlu türküde, “Yavrum dünya güzeli”, T29 kodlu türküde; “oldun dünya güzeli” gibi olumlu ifadelerle rastlanmaktadır. T22 kodlu türküde söz yazarı; “sırtındaki sepetun ben olayım hamalı” sözüyle, tüm zorlukları birlikte aşabileceklerine dair güzel temennilerde bulunduğu ifadeler yer almaktadır. Övgü içerikli eserlerin geneline bakıldığında kadınlar için; “güzelim”, “güneşim”, “ayım”, “çiçeğim”, “kurban olduğum”, “balım”, “yeşil gözlü”, “kara gözlüm” ve “yıldızım” gibi kelimelerle sevgiliye söylenen olumlu ifadelerle rastlanmaktadır.

Sıradan söz içeren eserler incelendiğinde; günlük yaşantı anlatımına, şiddet veya övgü içeriği bulunmayan sözlere ve bir kadın tarafından yazıldığı varsayılan eserlere rastlanmaktadır. Bu nedenle 28 adet eserdeki sözlere bu makalede yer verilmemiştir.

4. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Türk halk müziği, Türk halkının duygu ve düşüncelerini yansıtan bir müzik türüdür. Ekici (2002) makalesinde: “Kültürün en önemli unsurlarından biri de müziktir. Türk müziği, coğrafi yönden oldukça geniş bir alana yayılmış, değişik coğrafyalarda değişik şekillerde gelişimini sürdürerek kendi içerisinde son derece renkli ve zengin bir yapı oluşturmuştur” (Akt. Ekici, 2004, s. 182) şeklinde ifade etmiştir. Türk halk müziği sözlerinin kültürden beslendiği gibi, sözlerdeki öğelerin de kültürü etkileme gibi bir misyonu söz konusu olabilir.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre TRT’de Trabzon yöresine ait 102 kırık hava sözleri içerisinde toplam 74 eserde kadın temalı; olumlu, olumsuz, övgü ve şiddet içerikli sözlere rastlanmıştır. TRT repertuarındaki Trabzon yöresine ait bu türkülerde söz yazarları; sevdiği kadının fiziksel güzelliğine iltifat niteliğinde sözler söylemişlerdir. Ancak sevdiği kadınla birlikte değilse kadına yönelik olumsuz (veya olumlu olsa bile şiddet içeriği sayılabilecek) ifadelerde bulunmuşlardır.

Psikolojik şiddet türündeki duygu sömürüsü, TRT repertuarındaki Trabzon yöresine ait türkülerde bulunan sözlerde en fazla rastlanan şiddet içeriği olarak görülmektedir. Sözlerde; “ne gelecekse başıma senden gelsin”, “yoksul olduğum için vermedi annen”, “kıyarım canıma”, “başkasıyla birlikte olursan ölürüm”, “defalarca kez yalvardım artık benim ol”, “olmaz böyle sevdaluk” gibi olumsuz ifadelerle rastlanmıştır.

Türkülerdeki sözel şiddet türündeki laf atma içerikli sözlerde, olumsuz ifadelerin yanında olumlu ifadelere de rastlanmaktadır. Ancak bu ifadeler genel olarak hedef kişiler için rahatsız edici olabileceği düşünülmektedir. Genel olarak türkülerin sözlerinde kadına yönelik hakaret, beddua, aşağılama, küçümseme ve cinsellik ifadelerine rastlanmıştır.

Polat'a (2016) göre taciz sözcüğü "tedirgin/rahatsız etme" anlamına gelmektedir. Cinsel taciz ise fiziki ihlal içermeyen ancak cinsel açıdan ahlaka aykırı şekilde şahsın rahatsız edilmesidir (s. 27). Cinsel taciz, sözlü bir şiddet ifadesidir. Laf atma ve cinsel şiddet türlerinin her ikisine örnek verilebilecek ifadeler içerebilmektedir. Birbirleriyle iç içe tartışılacak iki kavram olarak ele alınmalıdır.

Türkü sözlerinde 14 adet cinsel şiddet (3 tanesi pedofili) içeriğine rastlanmıştır. Türkülerde cinsellik içeren sözlerde genellikle metafor yardımıyla kadınların fiziksel özelliklerine laf atılmıştır. 13-15 yaşlarında evlilikten bahsedilmesi ve "küçük yar" ifadeleri pedofili örneği olarak yer almaktadır. Türkü sözlerinde bu ifadelerin yer almasının toplumsal bir norm sayılmaması adına bu tarz söylemlerden uzak durulması gerekmektedir.

Bazı atasözlerinde "kızını dövmeyen dizini döver", "kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin", "kaşık düşmanı" gibi kadınlara yönelik şiddet ifadeleri yer almaktadır. Tıpkı türkülerde olduğu gibi, atasözlerinde de toplumsal norma dönüşme kaygısı yer almaktadır. Genç'e göre; toplumsal genellemeler sosyolojik ve psikolojik alanda bireyi etkiler. Atasözleri gibi genelleme içeren ifadeler zamanla bireyin kendi düşüncesi haline evrilebilir (2018, s. 32)

Atasözlerindeki kafiye uydurmaya benzer yapı, türkülerde de yer almaktadır. Uyum sağlamak amacıyla kullanılan bu sözcükler şaka yollu söylenmiş olsalar da birer şiddet ürünü olarak algılanmaktadırlar. Gültekin'e göre; kadınlar, erkeklere göre günlük hayatlarında cinsiyetçiliğe çok daha fazla maruz kalmaktadır. Kamuoyu baskısından dolayı, cinsiyetçi yaklaşımlara bir kılıf uydurma çabası olarak mizahın kullanıldığı görülmektedir. Sosyal platformlardaki cinsiyetçi şakalar çoğunlukla kadınlara ulaşmakta ve onları olumsuz açıdan etkilemektedir (2023, s.71). Kadınlar erkeklere göre daha fazla cinsiyetçi şakaya maruz kalmaktadır. Yapılan araştırmalara göre erkekler cinsel şakaları daha komik ve daha az saldırgan olarak nitelemektedir (Argüello-Guiterrez, C., Cubero, A., Fumero, F., Montealegre, D., Sandoval, P. & Smith-Canstro, V., 2023, s. 23). Billig'e göre; ırkçı mizah söz konusu olduğunda, egemen standartlar önyargıyı kınadığı için, insanlar davranışlarının bu standartlara zarar vermediğine inanmak isterler (2005, s. 25). Bemiller& Schneider'a göre; cinsiyetçi şakalar

ciddiye alınmaması gerektiği düşünülür. Bu tür mizahın rahatsız edici olduğu söylendiğinde “sadece bir şaka” denilerek ifade edilebilir. Elbette mizahın eğlenceli ve arkadaşlık kaynağı olduğu doğrudur, ancak aşığılayıcı ifadeler içeren mizahlar daha az toplumsal güce sahip grupları hedef alır ve onları sessizleştirmeyi amaçlar (2010, s. 476) şeklinde ifade etmişlerdir. Bu ifadelere benzer şekilde türkü sözlerinde de amaç kafiye uydurulması olabilir ve olumlu ifadelerde bulduklarını, karşısındaki kişilerin haklarını ihlal etmediğini düşünebilirler. Ancak bireyi herhangi bir eksiği, fazlası veya birçok farklı yönden rahatsız edebileceği ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu çalışmadan elde edilen bulgular ışığında, TRT Trabzon yöresine ait türkülerin sözlerinde kadına yönelik olumsuz ifadelerin sayıca fazla olduğu söylenebilir. Türkülerin kültür üzerindeki öneminden hareketle; kadına yönelik olumsuz algının, gelecek nesillere aktarımının da olumsuz olabileceği düşünölmektedir. Şiddet unsurlarının meşrulaştırılması ve toplumsal norm kabul edilmesinin söz konusu olabileceği düşünölmektedir.

Tüm türkü sözlerinde kadınlara yönelik olumlu ifadelerin daha fazla yer alması önerilmektedir. Türkü sözlerinde dostluk, kardeşlik, sevgi ve saygı ifadelerinin daha fazla yer alması adına besteciler teşvik edilebilir. Bu konuyla ilgili; daha bilinçli bir şekilde hareket edilebilmesi adına okul, kurs vb. kurumlarda ve tüm sosyal alanlarda olumlu ve olumsuz ifadelerin kullanımı hakkında bilgilendirmeler yapılabilir. TRT vb. kurumların, türkü sözlerindeki olumsuz ifade denetimlerini daha titiz bir şekilde ele almasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilebilir. Farklı müzik türlerindeki ve farklı kültürlerdeki eser sözlerinde de kadın algısının incelendiği araştırmalar yapılabilir. Böylece şiddet kavramı derinlemesine anlaşılabilir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, İ., & Uyanık, Z. (2016). Kadına yönelik şiddet. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 32-42.
- Akın, B. (2018). Kültürel bellek ve müzik. *Avrasya Müzik ve Dans Dergisi*, (13), 101-117.
- Alpyıldız, E. (2012). Yerelden ulusala taşınan müzik belleği ve Yurttan Sesler. *Milli Folklor*, 24(96), 84-93.
- Altheide, D. (1996). Process of document analysis. D. Altheide (Edt.) *Qualitative media analysis*. Thousand Oaks: Sage Pub.
- Argüello-Gutiérrez, C., Cubero, A., Fumero, F., Montealegre, D., Sandoval, P., & Smith-Castro, V. (2023). I'm just joking! Perceptions of sexist humour and sexist beliefs in a Latin American context. *International Journal of Psychology*, 58(2), 91-102.
- Bemiller, M. L., & Schneider, R. Z. (2010). It's not just a joke. *Sociological Spectrum*, 30(4), 459-479.
- Billig, M. (2005). Comic racism and violence. In *Beyond a joke: The limits of humour* (pp. 25-44). Palgrave Macmillan UK.

- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2023). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Ekici, S. (2004). Popüler kültürün icra ortamı bağlamında medya-Türk halk müziği ilişkisine dair bazı tespit ve öneriler. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (16).
- Genç, H. N. (2006). Kadın, şiddet ve bazı türkülerdeki yansımaları. *Kadın/Woman 2000*, 7(2).
- Genç, H. N. (2018). Atasözlerinde toplumsal cinsiyet algısı olarak kadın. *Folklor/Edebiyat*, 24(94), 13-34.
- İbrahim, A. (2013). Kültür ve medeniyet kavramları. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Dergisi*, 15.
- Karal, D., & Aydemir, E. (2012). Türkiye’de kadına yönelik şiddet. *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu*.
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Türk Halk Müziği Repertuar İnceleme ve Danışma Kurulu Yönetmeliği. (n.d.). <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263894/kultur-ve-turizm-bakanligi-turk-halk-muzigi-repertuar-inceleme-ve-danisma-kurulu-yonnetmeliği.html>
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). Data management and analysis methods. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (pp. 428–444). Sage Publications.
- Polat, O. (2016). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 15-34.
- REPERTÜKÜL-TÜRKÜPEDİA Repertuar Türküleri Külliyyatı-Türkü Ansiklopedisi. (n.d.). Trabzon. <https://www.repertukul.com/Yoreler--TRABZON>
- Sol, S. (2016). Kadının dönüşüm mekânı: Rumeli türküleri örneği. *Avrasya Etüdları*, 50(2), 24-45.
- Şiddet. (n.d.). In *Wikipedia*. <https://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eiddet>
- Tekiner, S. (2016). Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nda televizyonun eğitimde kullanılması ve TRT eğitim [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ordu Üniversitesi.
- TRT Kurumsal. (2015). *Türk Halk Müziği Repertuar Arşivi*. <https://trtkurumsal.trt.net.tr/Uploads/application/msword/2015-03-04-15.02.04/10a7193f8a504ff7a5f3baa9597572e7.doc>
- Türk Dil Kurumu. (n.d.). Şiddet ne demek? TDK sözlük anlamı. <https://sozluk.gov.tr/>
- Ulusoy Yılmaz, D., Keklik Kal, F. ve Bayburtlu, A. S. (2021). Halk türkülerinin içinde varlığını sürdüren şiddet çağrışımlı ifadeler. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(6), 1651-1666. doi: 10.18506/anemon.964286
- Ünlü, S., Bayram, N., Uluyağcı, C., & Bayçu-Uzoğlu, S. (2009). Kadına yönelik şiddet: TV dizilerinde kadına yönelik şiddet üzerine bir araştırma. *Selçuk İletişim*, 5(4), 95-104.
- Yazgan, T. (2016). Cumhuriyetin örnek bir kültür kurumu Ankara Radyosu. *TRT Akademi*, 1(1), 300-314.
- Yılmaz, D. U., Kal, F. K., & Bayburtlu, A. S. (2021). Halk türkülerinin içinde varlığını sürdüren şiddet çağrışımlı ifadeler. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(6), 1651-1666.
- Yığıtcan, G. (2013). Kadına yönelik şiddet: Kırıkkale örneği [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kırıkkale Üniversitesi.
- Yücel, H. (2011). Türk halk müziği üzerine bir inceleme. *Akademik Bakış Dergisi*, 26(1), 1-13.